

Bez hrdosti

-Red-

Literárne obdobie: 2. vlna slovenského literárneho realizmu – psychologický realizmus

Literárny druh: epika

Literárny žáner: novela s autobiografickými prvkami

Prostredie: dedina Matúšová, slovensko-maďarské prostredie. Napriek tomu, že príbeh sa odohráva v prostredí, v ktorom žijú spoločne Slováci i Maďari, nenájdeme tu národné otázky.

Téma: zobrazuje prežívanie silnej neopätovanej lásky mladého dievčaťa k vzdelanému učiteľovi.

Názov novely: vychádza z jedného z rozhovorov medzi Aničkou a Milinou (Anička bola sestra Miliny): „Ty nemáš nič hrdosti, nič sebavedomia!“

Hlavná myšlienka: realistický obraz života dedinskej inteligencie na začiatku 20. storočia a vnútorné prežívanie neopätovanej lásky Miliny k učiteľovi Samovi Jablovskému. Dielo napísala Timrava v roku 1896 a zachytáva v ňom život slovenskej inteligencie. Dej nie je o práci dedinčanov a o ich starostiach, ale je to typická dievčenská poviedka, ktorá zachytáva radosti, zábavu, ale hlavne nešťastnú lásku mladých ľudí, kryštalizáciu vzťahov a následné vytriezvenia.

Kompozícia: novelu tvoria 4 kapitoly bez názvu, jej dejová línia je slabá, dôraz sa kladie na vnútro postáv, pocity. Časové usporiadanie je chronologické.

Hlavné postavy:

Milina Adamčíková – čestná, priateľská, dobrá, slepo zaľúbená, sestra miestneho evanjelického kňaza. Spolu so slúžkou sa stará o domácnosť svojho brata. Pristáhovali sa do dediny Matúšová z Hagarova. Je zaľúbená do Sama Jablovského, ale Samo jej city neopätuje. Milina sa vnútorne veľmi trápi, postupne sa to prejavuje na jej výzore, nakoniec ju to aj psychicky položí. Autorka sa výrazne zamerala na city uvedenej postavy, nezaujíma ju okolitý svet.

Samo Jablovský – učiteľ, vedie spevokol, sukničkář, namyslený, samolúby, sebavedomý, pyšný, nestály, stále sa zabáva, sukničkář. K Miline sa raz správa úctivo a milo a potom ju ignoruje, nemyslí to s ňou vážne.

Michal Jablovský: brat Sama, lekár, páči sa mu Milina, ale ona mu jeho city neopätuje.

Kamila Jablovská – rozhodná, vážna, rozvážna, sestra Sama, je naňho hrdá, stále ho ospevuje, myslí si, že má právo všetkých karhať a všetkým rozkazovať - prezývali ju kňažná.

Milan Adamčík – dobrosrdečný, seriózny, so zmyslom pre povinnosť, mladý kňaz, býva s Milinou na fare, kamarát Sama.

Vilo Havran – láskavý, trochu utiahnutý, prostoreký.

Vážecký – zábavný, milý, úprimný.

Ira Pávová – 15-ročné mladé dievča, najlepšia kamarátka Miliny, urážlivá, dobroprajná, dobrá priateľka.

Paula Chrípková – namyslená, samolúba, sebavedomá, vzdelaná, pochabá, kamarátka sa s Milinou, Kamilou a Irou.

Príbeh novely:

V dedinke Matúšová pôsobil ako evanjelický kňaz Milan Adamčík, brat Miliny, ktorá tam žila s ním. Zaľúbila sa do Sama Jablovského. Samo je najkrajší, ale aj najprelietavejší chlapec v dedine. Milinu volali bielou grófkou, lebo mala svetlé vlasy, bledú tvár a nosievala biele šaty. I správaním bola menej rozbláznená ako ostatné dievčatá, s ktorými sa priatelila. Zaľúbila sa veľmi ľahko – Samo Jablovský sa jej zdal pekný, očaril ju tým, že bol vzdelaný, prispieval do novín, nacvičoval spevokol, pekne tancoval. Často zámerne v nej vyvolával pocit, že má o ňu záujem, inokedy si ju vôbec nevšimol. Milina navštevovala rodinu Jablovských takmer každý deň. Nevie si poradiť s touto situáciou, rozhodne sa, že nebude chodiť k Jablovským každý deň, ale neustále svoje rozhodnutie porušuje. Raz ju tam pošle brat, inokedy ju zláka mladá Ira, ktorá k nim ide,... Milina sa cíti bezradná a čoraz viac sa zamotáva do citu k Samovi.

V jeden deň sa stretli priateľky Ira, Kamila, Paula a Milina. Popri rozprávaní príbehov im Kamila ukázala časopis Napred, ktorý napísal jej brat Samo a Vážecký. Všetky boli časopisom očarené, najviac sa však páčil Miline. Zrazu sa pred nimi zjavil Samo aj so skupinou dedinských chlapcov, ktorí pod jeho vedením prišli nacvičovať piesne na majáles. Tak sa rozhodli ísť za nimi. Milina sa hneď za ním rozbehla, našťastie sa o chvíľu zjavil Milan - Milinin brat. V Milanovej prítomnosti sa všetci správali vzorne. Ako náhle odišiel, všetci sa začali zabávať. V dome ostali dievčatá, Samo, Vilo a Vážecký. Ako sa ostatní zabávali, Samo podišiel ku Miline zozadu a zakryl jej oči. Miline sa to však nepáčilo a chcela ho udrieť, ale Samo jej nežne chytil ruku a pohladil ju. Milina ostala v rozpakoch a začala sa červenáť. Milina neustále pozorovala Sama, visela na ňom pohľadom, cítila sa bezradná. Vtom začala hrať na klavíri Kamila. Samo sa od tej chvíle začal Miline vyhýbať, aby si nemyslela, že ju má aj on rád. Medzitým Milan sedel v kuchyni a čakal na Milinu. Keď prišla domov, Milan sa pohoršoval sa nad ich ničnerobením a nad tým, ako sú všetky dievčatá v dedine slepo zaľúbené do Sama, najmä Milina.

O niekoľko dní sa v dedinke konal majáles. Jediný mladý, ktorého to nezaujímalo, bol Milan. Dokonca sa hneval na Milinu, že nič iné nerobí, len si skúša celý deň šaty. Milinu zasa hnevalo, že sa Milan ešte neoblieka. Chcela odísť za Kamilou, ale uvedomila si, že tam bude Samo. Po návrate na faru sa trochu upokojila, lebo zbadala Milana oblečeného. Na majáles prišlo veľa ľudí. Prišli i ľudia z mesta, ktorí si mysleli, že na majálese nebude dobrá zábava. Keď začal Samo a spevokol spievať, ich názor sa zmenil. Všetci sa začali zabávať a tancovať. Všetci mali partnera, ale Milina nie. Miline sa všetci vyhýbali, pretože vyzerala zle. Bola smutná, lebo ju Samo odmietal. Nakoniec s ňou tancoval Vilo. Milina to takmer ani nevnímala, iba smutno hľadela na Sama. Samo počas tancovačky tancoval takmer s každou, vytancoval aj Miline sestry, ale na Milinu sa ani nepozrel. Milina vedela, že koketuje s každým pekným a bohatým dievčaťom v okolí, ale ona sa nevedela vzdať lásky k nemu. O jej zvláštnom vzťahu k Samovi sa medzičasom dozvedeli aj jej rodičia a hrozili jej, že sa bude musieť vrátiť do rodnej dediny. Sestra jej dokonca jasne povedala, že Samo si ju nikdy nevezme.

Na majálese si Milina uvedomila, že Samo ju nechce, čo ju veľmi ranilo. Na druhý deň prišiel Samo na faru. Doma bola len Milina. Začal sa s Milinou rozprávať, ale ona sa zaprisahala, že už nikdy nebude na Sama pozeráť zamilovane a nebude na neho ani myslieť. Samo si potom sadol na dvor, sedel tam až do večera a rozmýšľal nad tým, že sa mu Milina páči, ale keď je s iným dievčaťom, na Milinu zabúda. Pri večeri povedal Milan Miline, že idú k Jablovským. Milina tam nechcela ísť, ale nevedela povedať bratovi nie. A tak sa u Jablovských stretla so Samom a Vážeckým. Samo zrazu začal Miline dvoriť a opäť ju priviedol do rozpakov.

Raz boli opäť na návšteve u známych, kde sa tancovalo. Samo si Milinu nevšímal, ale ona tancovala každý tanec, páčila sa aj iným chlapcom. Okolo polnoci sa najmä starší chlapci opili a Milina s Irou sa rozhodli odísť domov. Pri odchode uvidela Sama. Premožený alkoholom spal na lavici. Vtedy si Milina uvedomila pravdu - uvidela Sama biedneho, mizerného. Pozrela na neho s hnusom a odporom. V tom okamihu sa od neho úplne oslobodila.

Elena Maróthy-Šoltésová - O autoroch (hodnotenie novely Bez hrdosti z pera E. M. Šoltésovej)

„Zas mnoho osôb sa nám predstaví, dedinská inteligencia — podľa mien mala by byť slovenská, ale jej maniere, celé jej nespútané chovanie sa a známy panovačný tón hneď nám poukazuje na iné. Ako jej hrdina ukáže sa nám vypínavý, namyslený mladý učiteľ-maďarizátor, čo na slovenskej dedine založil maďarský spevokol, učí slovenských sedliackych mládencov spievať maďarské, premrštene vlastenecké piesne, a keď sa tým na majálesoch s nimi produkuje, lichotí mu celá spoločnosť, a panie radom idú tancovať s mláďenci, akoby na odmenu za ich slubnú chápvosť i na obodrenie k ďalšiemu pokračovaniu. Ináč hlavným predmetom tejto dlhšej práce je ženská slabosť, úplný nedostatok charakternej hrdosti oproti vypínavému, bezcitne výbojnému mužskému, i keď on zjavne si s ňou len zahráva pre uspokojenie svojej pýchy a márnivosti. Po všetkých zlých skúsenostiach dá sa mu vždy znova omámiť, keď sa kajúcne má okolo nej — aby ju zas mohol odvrhnúť. A tá bez hrdosti deva, omámená vypínavým a panovačným učiteľom, je práve sestrou najsympatickejšieho človeka, mladého, svedomitého farára, isteže Slováka, ktorý však ani najmenej nevzpiera sa výčinom svojho, i proti nemu nadutého učiteľa, i celého strešteného spoločenského kruhu. Je bez hrdosti a energie ako jeho sestra — dobrá psychológia i dobrý obraz predprevratovej spoločnosti na slovenskej dedine.“

Použitá literatúra a materiály:

CALTÍKOVÁ, M.: Slovenský jazyk a literatúra. 2002. Enigma Bratislava. ISBN 80-85471-95-7

MATURUJEM ZO SLOVENČINY. 1. vyd. 2000. SPN Bratislava. ISBN 80-08-03154-9

E. Maróthy-Šoltésová: O autoroch a knihách.

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1514/Marothy-Soltesova_O-autoroch-a-knihach/10#ixzz3hpRX5F1w [cit. 12.8.2015]